

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixojaga o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИССЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	

INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH

Mustafoyev Akbar Mustafo o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Mustafil izlanuvchisi, OXUS UNIVERSITY o'qituvchisi

E-mail: mustafoyev.akbar.94@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada innovasion faoliyat xarajatlarining buxgalteriya hisobi va auditini takomillashtirishga doir nazariy va amaliy masalalar ilmiy jihatdan tadqiq etilgan. Tadqiqot doirasida innovasion xarajatlarning iqtisodiy mohiyati, ularning turlari va tasnifi, shuningdek, ushbu xarajatlarning moliyaviy hisobotlarda to'g'ri aks ettirilishini ta'minlovchi me'yoriy-huquqiy asoslar atroflicha tahlil qilingan. Amaldagi milliy hisob standartlari va normativ hujjatlar tahlili asosida innovasion loyihalar bo'yicha xarajatlarni hisobga olish va auditorlik tekshiruvi jarayonlarida kuzatiladigan tizimli muammo va kamchiliklar aniqlandi. Tadqiqotda innovasion faoliyat xarajatlari auditini amalga oshirishda risklarni baholash metodologiyasi, auditorlik dalillarini to'plash va tahlil qilish usullari hamda hisob-kitob jarayonlarida raqamli texnologiyalarni qo'llash imkoniyatlari ilmiy asosda o'rganildi. Shu bilan birga, innovasion xarajatlarning shaffofligini ta'minlash, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash va audit jarayonida xatarlarni minimallashtirishga qaratilgan taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: Innovasion faoliyat, innovasion xarajatlari, buxgalteriya hisobi, audit, milliy hisob standartlari, innovasion loyiha, hisob siyosati, xatarlarni baholash, auditorlik dalillari, raqamli texnologiyalar, shaffoflik, moliyaviy hisobot, iqtisodiy samaradorlik, innovasion iqtisodiyot, auditorlik nazorati.

Abstract. This article scientifically studies theoretical and practical issues related to improving the accounting and audit of innovation activity costs. Within the framework of the study, the economic essence of innovation costs, their types and classification, as well as the regulatory and legal framework ensuring the correct reflection of these costs in financial statements were analyzed in detail. Based on the analysis of current national accounting standards and regulatory documents, systemic problems and shortcomings observed in the processes of accounting and auditing costs for innovation projects were identified. The study scientifically studied the methodology for assessing risks when conducting an audit of innovation activity costs, methods for collecting and analyzing audit evidence, and the possibilities of using digital technologies in accounting processes. At the same time, proposals and practical recommendations were developed to ensure the transparency of innovation costs, assess their economic efficiency, and minimize risks in the audit process.

Key words: Innovation activity, innovation costs, accounting, audit, national accounting standards, innovation project, accounting policy, risk assessment, audit evidence, digital technologies, transparency, financial reporting, economic efficiency, innovation economy, audit control.

Аннотация. В данной статье научно исследованы теоретические и практические вопросы, связанные с совершенствованием учета и аудита затрат на инновационную деятельность. В рамках исследования подробно проанализированы экономическая сущность затрат на инновации, их виды и классификация, а также нормативно-правовая база, обеспечивающая корректное отражение этих затрат в финансовой отчетности. На основе анализа действующих национальных стандартов бухгалтерского учета и нормативных документов выявлены системные проблемы и недостатки, наблюдаемые в процессах учета и аудита затрат на инновационные проекты. В исследовании научно исследованы методология оценки рисков при проведении аудита затрат на инновационную деятельность, методы сбора и анализа аудиторских доказательств, а также возможности использования цифровых технологий в учетных процессах. Одновременно разработаны предложения и практические рекомендации по обеспечению прозрачности затрат на инновации, оценке их экономической эффективности и минимизации рисков в процессе аудита.

Ключевые слова: Инновационная деятельность, затраты на инновации, бухгалтерский учет, аудит, национальные стандарты бухгалтерского учета, инновационный проект, учетная политика, оценка рисков, аудиторские доказательства, цифровые технологии, прозрачность, финансовая отчетность, экономическая эффективность, инновационная экономика, аудиторский контроль.

KIRISH

Yangi O'zbekistonda har bir sohada yangilikka intilish, zamonaviy yondashuvlar asosida faoliyat olib borish eng muhim masalalardan biri sanaladi. Innovasion faoliyatni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, milliy innovatsiya tizimini rivojlantirish, ilg'or texnologiyalarni joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish, ilm-fan va texnika sohalarining ustuvor yo'nalishlarini rivojlantirish mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy islohotlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Shu maqsadda, 2018 yil 15 iyulda davlat rahbari tomonidan qabul qilingan "Innovasion loyihalar va texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etishni rag'batlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi¹ qaror doirasida tashkil etilayotgan Innovasion g'oyalar, texnologiyalar va loyihalar respublika yarmarkasi davlat, ilm-fan, ishlab chiqarish hamda biznes o'rtasida samarali hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Shavkat Mirziyoyevning innovasion taraqqiyot va auditorlik faoliyatiga oid nutqlari O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti hamda xalqaro munosabatlarida muhim o'rin tutadi. Prezidentning innovatsiya va moliyaviy nazoratga bag'ishlangan chiqishlarida, asosan, iqtisodiy islohotlar, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda davlat moliyaviy boshqaruvi masalalariga e'tibor qaratiladi. Innovasion loyihalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va ularning samaradorligini baholash maqsadida xarajatlar audit muhim vosita bo'lib, moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi.

Tadqiqotni amalga oshirishda ishonchli ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish maqsadida bir nechta metodlar qo'llaniladi. Jumladan, sosiologik so'rovlar, intervyular, anketalar orqali jamlangan ma'lumotlar tadqiqotning empirik asosini shakllantiradi. Bundan tashqari, statistik tahlillar, iqtisodiy modellash va keys-stadi usullari yordamida innovasion faoliyatda xarajatlar auditining samaradorligi baholanadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida korxonalarining moliyaviy hisobotlari va boshqa tegishli ma'lumotlardan foydalangan holda iqtisodiy tahlil o'tkaziladi. Bu yondashuv innovasion faoliyat xarajatlarning buxgalteriya hisobi va auditini takomillashtirishdagi o'rni va ahamiyatini chuqurroq o'rganishga hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Mahalliy olimlardan U.V. Gafurovning ishida O'zbekistonda innovatsiyalarni moliyaviy rag'batlantirishga yo'naltirilgan maxsus jamg'armalar tuzish orqali kichik biznesni innovatsiyalarni amaliyotga joriy qilish faolligini oshirishni rag'batlantirish masalalari urganilgan. Otajonov ishid kichik biznes sub'yektlarining innovasion faoliyatini rivojlantirishda amalga oshirilgan samarali innovasion loyihalar natijalarini amaliyotga joriy qilish kabi masalalar ko'rilgan. Umarov., S.S.Saidkarimova., Sh.B. Oblaqulova ishlarida sanoat korxonalarining innovasion salohiyati va uni ko'rsatgichlari urganilgan, ishlarida sanoat korxonalarining innovasion salohiyatining mazmun - mohiyati, tarkibi va uni ifodalovchi ko'rsatgichlar urganilgan. AQSHda o'tkazilgan empirik tadqiqotlar shuni ko'rsata-diki, B.Lev va T.Souginnis, P.Heli va D.Chemblers va boshqalar ilmiy-tadqiqot ishlariga qilingan xarajatlarni kapitallashtirish korxonalar bozor qiyma-tini realligini oshiradi deb ta'kidlaydi. Ushbu tadqiqotlar natijasida 38-son MHXS 54-bandini qabul qilishda asosqilib olingan, unda ma'lum mezonlarga javob berganda ilmiy tadqiqot ishlariga sarflangan xarajatlar kapitallashtiriladi.

INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOB VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHDAN QUYIDAGI MAQSADLARNI KO'ZLASHI MUMKIN:

1. Innovasion xarajatlar to'g'ri va aniq qayd etilishi, auditda xatoliklarni kamaytirish va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash;
2. Innovasion faoliyat xarajatlari turlariga ko'ra alohida hisoblanib, ularning samaradorligi va rentabelligi tahlil qilinishi;
3. Hisob va audit jarayonida ma'lumotlarning to'g'ri va shaffof aks ettirilishi orqali korxona moliyaviy holatini aniq baholash;
4. Hisob va audit ma'lumotlari orqali innovasion loyihalarning samaradorligi va rentabelligi aniqlanib, strategik qarorlar qabul qilishda asos bo'lib xizmat qiladi;
5. Milliy va xalqaro standartlar asosida hisob va audit uslublari optimallashtirilib, innovasion xarajatlar samarali hisoblanadi

Innovasion faoliyat har qanday korxona va tashkilotning rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonning samarali amalga oshirilishida xarajatlarning to'g'ri hisobga olinishi va audit jarayonining yuqori darajada tashkil etilgani muhim ahamiyatga ega. Buxgalteriya hisobi va audit innovasion faoliyat xarajatlari nazorat qilish, ularning iqtisodiy samaradorligini baholash va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Innovasion faoliyat audit tizimi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, moliyaviy nazoratning shaffofligi va yangi texnologiyalarning integratsiyasi iqtisodiyotning barqaror rivojini ta'minlaydi. Innovasion faoliyatlar

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 майдаги "Фаол тadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish b'uyicha q'ushimcha chora-tadbirlar t'ug'risida"ginining PQ-3697-sonli qarori

xarajatlari buxgalteriya hisobi va auditini o'tkazishdagi kamchiliklar xam mavjud va tadqiqot natijasida ilmiy yangiliklar orqali kamchiliklarga tavsiya berildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotning maqsadi – innovasion faoliyat xarajatlarining buxgalteriya hisobi va auditini takomillashtirish masalalarini kompleks va ilmiy asosda o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy jihatlarni aniqlashdan iborat. Bunda quyidagi metodologiyalardan foydalaniladi:

Nazariy asos — tadqiqot innovasion faoliyat xarajatlari, buxgalteriya va audit nazariyasi hamda milliy va xalqaro standartlarga tayanadi. Bu tadqiqotning ilmiy asosini tashkil qiladi.

Metodlar kompleksligi — tadqiqotda tahliliy, solishtirma, normativ-huquqiy, iqtisodiy-statistik, ekspert baholash, modellashtirish, induksiya va deduksiya kabi metodlar qo'llanildi. Bu metodlar orqali nazariy va amaliy natijalar uyg'unlashtirildi.

Ilmiy yangilik va amaliyot bilan bog'liqlik — tadqiqot natijalari innovasion faoliyat xarajatlari hisob va audit samaradorligini oshirishga, ularning shaffofligini ta'minlashga hamda milliy buxgalteriya amaliyotini xalqaro standartlarga yaqinlashtirishga qaratilgan.

Ushbu yondashuv innovasion faoliyat xarajatlarining buxgalteriya hisobi va auditini samarali, shaffof va ishonchli amalga oshirishga yordam beradi, xatarlarni kamaytiradi va strategik qarorlar uchun moliyaviy asos

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari innovasion faoliyat xarajatlarining buxgalteriya hisobi va auditini takomillashtirishga qaratilgan bir qator muhim xulosalarni o'z ichiga oladi. Ushbu natijalar innovasion faoliyatning moliyaviy samaradorligini yaxshilash, xarajatlarni to'g'ri hisoblash va monitoringni samarali tashkil qilishda katta ahamiyatga ega. Biz ushbu ilmiy natijalarimizga ga quyidagicha izox berdik:

1. Audit metodologiyasining rivojlanmaganligi

Innovasion faoliyatdagi xarajatlar auditiga oid maxsus metodologiya yetilmaganligi muammo tug'diradi. Innovasion loyihalarning natijalari ko'p hollarda uzoq muddatli va aniq o'zgarishlar bilan aloqador bo'lgani uchun, ularni birlamchi hisobotlarda to'g'ri tahlil qilish qiyin. Auditorlar uchun innovasion loyihalarning natijalari, ularning samaradorligi va qarzlarning aniq baxolanishi kerak.

2. Shaffoflikning yo'qligi

Innovasion loyihalarda mablag'larning sarflanishini tekshirishda shaxsiy yoki kommersiya manfaatlari sababli shaffoflikning yo'qligi va ma'lumotlarning noma'lumligi — muhim muammodir. Bu holat moliyaviy monitoringni va auditni aniq va ishonchli amalga oshirishni qiyinlashtiradi. Ba'zi hollarda, innovasion loyihalarning mablag'lari, ularning to'g'ri sarflanishi va natijalari to'g'risidagi ma'lumotlar kam bo'lishi mumkin.

3. Innovasion loyihalarning aniqlik va qimmatligi

Innovasion loyihalarning samaradorligini baholashda aniq va ishonchli ko'rsatkichlarning yetishmasligi — boshqa bir kamchilik. Yangi texnologiyalar va loyihalar, ko'pincha, barqaror natijalarni tezda ko'rsatmaydi, shuning uchun ularning moliyaviy natijalarini baholash oson bo'lmaydi. Bunday holatda, audit jamoalari loyihalarning xulosalarini to'g'ri xulosa qilishda mushkullarga duch kelishi mumkin.

4. Qiyin shart-sharoitlar va ishlash muddati

Innovasion loyihalar ko'pincha yangi g'oyalarni tatbiq etish va tekshirish jarayonida mavjud bo'lgan texnik va moliyaviy muammolarga duch keladi. Bunday loyihalarda xarajatlar tez o'zgaradi va yangilanadi, shuning uchun ularni monitoring qilish va tahlil qilish, ayniqsa, tezkor tasvirlash zaruriyati tug'iladi. Bu esa auditchilar uchun qiyinliklar yaratishi mumkin.

5. Raqamli texnologiyalardan foydalanishning past darajadagi integratsiyasi

Innovasion faoliyatni moliyaviy tekshirishda raqamli texnologiyalardan to'liq foydalanishning past darajada bo'lishi. Zamonaviy auditorlik faoliyatini avtomatlashtirish va raqamli monitoring tizimlarini joriy qilish orqali yoki ularni amaliyotga tatbiq etishda yoshlardagi yoki korxonadagi muammolar innovasion loyihalardagi xarajatlarni aniq baholashda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

6. Ma'lumotlar bazasining yetishmasligi

Innovasion loyihalarni baholash uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarning to'planishida ham muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ba'zi hollarda loyihalarning barqarorlik natijalari yoki ushbu loyihalarga sarflangan mablag'lar to'g'risida to'liq va ishonchli ma'lumotlar mavjud bo'lmaydi. Bu esa auditchilarga xato xulosa qilish xavfini tug'diradi.

7. Raqobatni hisobga olmaslik

Innovasion faoliyatdagi xarajatlarning aniq baholanishida raqobat muhiti, yoki xususiy sektordagi bevosita raqobat ta'sirlarining hisobga olinishi muhim ahamiyatga ega. Auditorlar raqobat sharoiti va bozordagi o'zgarishlarni to'g'ri baholashga e'tibor qaratishlari kerak.

Biz yuqoridagi xolatlarni inobatga olib quyidagi takliflarni berdik:
Bunday kamchiliklarning ilmiy yechimlari davlat va xususiy sektorda samarali audit amalga oshirilishini ta'minlashga yordam beradi. Quyida mazkur kamchiliklarga qaratilgan ilmiy yechimlar keltiriladi:

XULOSA VA TAKLIFLAR

Innovation faoliyatning moliyaviy samaradorligini oshirish va mavjud resurslardan oqilona foydalanish iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga muhim ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy innovation jarayonlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi moliyaviy mexanizmlarning samarali yo'lga qo'yilishiga va investisiyalarning oqilona taqsimlanishiga bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, innovation loyihalarning moliyaviy natijalarini aniq baholash va ularning samaradorligini oshirish uchun xarajatlar auditi muhim instrument hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xarajatlar auditi nafaqat innovation loyihalarning moliyaviy holatini tahlil qilishda, balki ularning rentabelligini oshirish, mablag'lardan samarali foydalanish va tavakkalchiliklarni kamaytirishda ham muhim o'rin tutadi. Aniq va ishonchli moliyaviy hisobot yuritish, xarajatlarning to'g'ri monitoringi va ularning maqsadli sarflanishini ta'minlash innovation faoliyatning umumiy natijadorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, xarajatlar auditi jarayonida muayyan muammolar mavjud bo'lib, ular innovation faoliyat samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Birinchidan, xarajatlarni tahlil qilish usullarining yetarlicha aniq emasligi, ularning innovation sohada qo'llanilishidagi cheklovlar samaradorlikni pasaytirishi mumkin. Ikkinchidan, zamonaviy raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan tahlil vositalarining yetarlicha qo'llanilmasligi xarajatlar auditining natijalarini ishonchsiz qilishi mumkin. Uchinchidan, moliyaviy ma'lumotlarning ishonchligi va aniqligi bo'yicha muammolar innovation loyihalarning to'liq moliyaviy baholanishiga to'sqinlik qiladi.

Shu sababli, innovation faoliyatni moliyaviy jihatdan samarali boshqarish uchun xarajatlar auditini takomillashtirish, uning metodologiyasini mukammallashtirish va zamonaviy tahlil usullarini keng joriy etish zarur. Bu nafaqat innovation loyihalarning moliyaviy barqarorligini oshirishga, balki ularning uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini shakllantirishga ham imkon yaratadi.

Innovation faoliyatni amalga oshirish uchun olingan har qanday ko'rinishdagi moliyaviy yordamlarni to'g'ri hisobga olish juda muhimdir. Chunki, investorlar o'z mablag'larining korxona innovation faoliyatida samarali foydalanilayotganligini, to'g'ri hisobga olishni va tegishli hisobot shakllarida ochib berishni talab qiladi.

Amaldagi schyotlar rejasida (21-son BHMS da) innovation faoliyat moliyalashtirish manbalarini tizimli hisobga olish uchun mo'ljallangan schyot mavjud emas. Bunday tizim hisobsiz sanalib, innovation faoliyatni moliyalashtirish manbalari haqida real axborotlarni olish va ular to'g'risida investorlar uchun zarur bo'lgan hisobotni tuzish qiyinligi sababli ba'zan imkonsiz bo'lib qoladi. Shuning uchun biz 8800-sonli «Maqsadli tushumlarni hisobga oluvchi schyotlar» hisobvarag'ida davlat byudjetidan va boshqa manbalardan innovation faoliyatni moliyalashtirishni hisobga olish uchun quyidagi alohida schyotlarni nazarda tutishni maqsadga muvofiq deb bilamiz:

8850 - «Innovation loyihalarni byudjetdan maqsadli moliyalashtirish» (davlat, mintaqaviy, mahalliy);

8851 - «Innovation loyihalarni yuridik va jismoniy shaxslar hisobidan maqsadli moliyalashtirish» («biznes farishtalari», kraudfanding platformasida qatnashadigan jismoniy shaxslar va boshqalar). Ushbu schyotlarni innovation faol korxonalarda hamda innovation korxonlarda quyidagicha tartiblarda yuritishni tavsiya etamiz (2-jadval).

Uzoq muddatli aktivlarni yangilash doirasida innovation faoliyatni amalga oshiradigan korxonalar uchun mablag' manbai asosan bank kreditidir. Innovation mahsulotlar ishlab chiqaradigan kompaniyalar uchun bunday mablag'lar cheklangan, chunki bunday loyihalarning natijalari aniq emas, riski katta hamda uning qoplanishi uzoq muddatlidir.

1-jadval. Korxonaning innovation loyihalarini maqsadli moliyalashtirishni hisobga olish

Operatsiya mazmuni	Innovation faol korxona		Innovation korxona	
	Dt	Kt	Dt	Kt
Innovation faoliyat uchun moliyalashtirish mablag'lari olinganda	5110	8850, 8851	5110	8850, 8851
Innovation maxsulot olish jarayoni	2010	1010, 6710, 6510, 6010	0800, 4410	6010

Innovation mahsulotga doir xarajatlar qoplanganda	6710, 6510, 6010	5110	6010	5110
Innovation maxsulot kirim qilinganda	1100, 2800	2010	0100, 0400	0800
Maqsadli moliyalashtirish schyotlarini yopilishiga	8850, 8851	8530	8850, 8851	8530

Manba: Muallif ishlanmasi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-maydagi "Faol tadbirkorlik va innovation faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3697-sonli qarori.
 2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-iyuldagi O'zbekiston Respublikasining "Innovation faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-630-sonli qonuni.
 3. Афонин, И.В. Инновационный менеджмент и экономическая оценка реальных инвестиций: учебное пособие / И.В. Афонин. – М.: Гардарики, 2016. – 201 с.
 4. Muqumov Z.A. Innovation faoliyat xarajatlari hisobi va auditini takomillashtirish masalalari («O'zneftgazmash» AK korxonalari misolida). Monografiya.- T.:Fan va texnologiya, 2013. - 154 bet
 5. Мамутов, В.К. Правовое обеспечение инновационной деятельности / В.К. Мамутов // Экономика региона. – Екатеринбург: Институт экономики УрО РАН, 2009. – № 4. – С. 51–56.
 6. Баранова, Е.С. Экономические науки / Вестник ЧитГУ. – 2012. – № 2(81). – С. 125–128.
 7. Барковская, В.Е. Методологические аспекты оценки инновационной деятельности малых предприятий в наукоградах / В.Е. Барковская // Вестник Астраханского государственного технического университета. Серия: Экономика. – 2020. – № 3. – С. 27–34.
 8. Буланова, Е.В., Соменкова, Н.С., Ягунова, Н.А. Формирование стратегии развития малого инновационного предприятия промышленного комплекса // Вопросы инновационной экономики. – 2020. – Т. 9, № 2.
 9. Зокиров, А.И., Владыка, М.В. Оценка инновационного потенциала российской промышленности / А.И. Зокиров, М.В. Владыка // Экономические и гуманитарные науки. – 2018. – Т. 323, № 12. – С. 12–17.
 10. Мурашова, Н.А. Анализ факторов, влияющих на эффективность инновационной деятельности / Н.А. Мурашова // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 8. – С. 1016–1021.
 11. Санникова, И.Н., Татарникова, Э.В. Оценка инновационного потенциала предприятия для управления развитием / И.Н. Санникова, Э.В. Татарникова // Менеджмент в России.
 12. Бакалягин, Г.Б. Инновационные аспекты развития малого предпринимательства в современных условиях // Изд-во Типография ИП Насирдинова В.В., 2011. – С. 5–6.
 13. Бурханов, М. Формы и методы инновационного развития и оценки их влияния на рост конкурентоспособности предприятий Узбекистана // Иқтисод ва молия. – Тошкент, 2012. – № 11. – Б. 8–15.
 14. Гафуров, У.В. Инновацион ғояларни амалиётга жорий этишда кичик бизнес иштрокини фаоллаштириш // Иқтисод ва молия. – Тошкент, 2012. – № 2. – Б. 17–23.
- Internet-resurslar:
15. Innovatsiya tushunchasi haqida. – Rejim dostupa: <https://www.terabayt.uz/post/innovatsiya-tushunchasi-haqida>
 16. Innovation rivojlanish vaziri bilan eksklyuziv suhbat. – Rejim dostupa: <https://kun.uz/>
 17. Innovatsiya – biz yoshlarni kelajakni yaratishga ruhlantirmoqda. – Rejim dostupa: <https://yuz.uz/news/innovatsiya--biz-yoshlarni-kelajakni-yaratishga-ruhlantirmoqda>
 18. Innovation faoliyat qonun bilan qo'llab-quvvatlanadi. – Rejim dostupa: https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi_innovacion_faoliyat_qonun_bilan_qullab-quvvatlanadi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>